

Derleyen
CHANTAL MOUFFE
Carl Schmitt'in Meydan Okuması

CHANTAL MOUFFE Westminster Üniversitesi'nde politika teorisi profesörüdür ve Paris'teki Collège International de Philosophie'nin üyesidir. Radikal demokrasi üzerine yazdıkları ve hegemonyayı kendine özgü kavrayışı akademik mecralarda hâzretli tartışmalara neden olmuştur. Son kitabı *For a Left Populism* (2018) popülizm tartışmalarına ana-akımın dışında bir dahil oluşun sonucu olmakla birlikte, eski çalışmalarındaki tezlerinin yeniden gözden geçirilmesi bakımından da önem taşır. Başlıca yapıtları arasında şunlar bulunur: *The Return of the Political* (Siyasetin Dönüşü, Epos Yayınları), Ernesto Laclau'yla birlikte yazdıkları *Hegemony and Socialist Strategy* (Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru, İletişim Yayınları), *The Democratic Paradox* (Demokratik Paradoks, Epos Yayınları), *On The Political* (Siyasal Üzerine, İletişim Yayınları) ve *Agonistics* (Dünyayı Politik Düşünmek: Agonistik Siyaset, İletişim Yayınları). *Dimensions of Radical Democracy: Pluralism, Citizenship, Community* adlı derlemenin editörlüğünü de yapmıştır.

The Challenge of Carl Schmitt

© 1999 Verso

Bu kitabın yayın hakları Verso Edition NLB'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 2751 • Politika Dizisi 188

ISBN-13: 978-975-05-2658-9

© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2019, İstanbul

EDITÖR Aybars Yanık

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Derleyen
CHANTAL MOUFFE

Carl Schmitt'in Meydan Okuması

The Challenge of Carl Schmitt

ÇEVİRENLER

Hivren Demir Atay - Hakan Atay

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	7
Giriş: Schmitt'in Meydan Okuması	9
1 Carl Schmitt'in Kararcılığı	
PAUL HIRST	17
2 Post-Politika Çağında Carl Schmitt	
SLAVOJ ŽIŽEK	33
3 Carl Schmitt ve Liberal Demokrasinin Paradoksu	
CHANTAL MOUFFE	59
4 Carl Schmitt ve "Dünya Birliği"	
JEAN-FRANÇOIS KERVÉGAN	81
5 Devlete İtibarını İade Etmek	
DAVID DYZENHAUS	111
6 Karl'dan Carl'a: Bir Marx Okuru Olarak Schmitt	
JORGE E. DOTTI	135

7	Carl Schmitt ve Max Adler: Siyasetle Demokrasinin Uzlaşmazlığı	
	GRIGORIS ANANIADIS	169
8	Carl Schmitt Max Weber'e Karşı: Hukuki Rasyonalite ve İktisadi Rasyonalite	
	CATHERINE COLLIOT-THÉLÈNE	197
9	Siyasi Düzen ve Demokrasi: Carl Schmitt ve Etkisi	
	ULRICH K. PREUSS	221
10	Carl Schmitt ve Avrupa Hukuk Bilimi	
	AGOSTINO CARRINO	253
11	Devlet Etiği ve Çoğulcu Devlet	
	CARL SCHMITT	273
	YAZARLAR	293

TEŐEKKÖR

Bu kitapta yer alan makalelerin üçü İngilizcede daha önce yayımlanmıştır: Paul Hirst, “Carl Schmitt’s Decisionism”, *Telos* 72, Yaz 1987; Ulrich K. Preuss, “Political Order and Democracy: Carl Schmitt and His Influence”, *Poznam Studies in the Philosophy of Sciences and the Humanities* 33, 1993; Chantal Mouffe, “Carl Schmitt and the Paradox of Liberal Democracy”, *The Canadian Journal of Law and Jurisprudence*, X, 1, 1997.

Söz konusu makalelerin yeniden yayımlanmasına izin verdikleri için yazarlara ve yayıncılara, ayrıca Schmitt’in “Ethic of State and Pluralistic State” makalesinin ilk İngilizce çevirisinin yayımlanmasına müsaade ettiği için George Schwab’a minnettarım.

Verdiği editöryel destek ve çevirilerdeki yardımı için Daniel Hahn’a özel olarak teşekkür ediyorum.

CHANTAL MOUFFE

Giriş: Schmitt'in Meydan Okuması

Bugün neden Carl Schmitt okumamız gerekiyor? Siyaseti dost-düşman ayrımı üzerinden kavramlaştıran bir düşünür, içinde yaşadığımız “post-politik” çağ için bir anlam ifade ediyor mu? Liberal demokratların, Schmitt'in liberalizm eleştirisinden öğrenecekleri bir şey var mı? Geliştirdiği egemenlik teorisinin küreselleşmiş dünyada hâlâ bir geçerliliği olabilir mi? Bunlar, kendisini Solla özdeşleştiren ve farklı disiplinlerden gelen bir grup uluslararası kuramcının bu kitapta ele aldığı sorulardan bazıları.

Kuşkusuz derlemede yer alan yazarların hepsi Schmitt'in başarılarını aynı şekilde değerlendirmiyor; bazıları diğerlerine göre daha eleştirel bir tavır takınıyor. Fakat hepsinin üzerinde anlaştığı temel nokta, Schmitt'in ciddiye alınması gerektiği. Bütün ahlâki kusurlarına rağmen Schmitt son derece önemli bir siyasi düşünürdür ve yapıtlarını sırf 1933'te Hitler'e verdiği destek yüzünden yok saymak çok büyük bir hata olur. Schmitt'in bir hasım olduğu açıktır ama kayda değer entelektüel niteliklere sahip ve kendisiyle alışverişten faydalanabileceğimiz bir hasımdır. Schmitt'in görüşlerini görmezden gelmek, liberal demokrasiyi liberalizmin kurumlarını güçlendirecek bir bakış açısıyla yeniden düşünmek için kullanabileceğimiz birçok kavrayıştan mahrum bırakabilir bizi.

Schmitt'in bu yüzyılın en büyük siyaset ve hukuk kuramcılarında biri olduğu gerçeği artık büyük ölçüde kabul ediliyor. Yapıtlarından yapılan çevirilerin son yıllarda hızla artması ve düşüncesine adanmış çalışmaların her geçen gün çoğalması bunun bir göstergesi. Kendisiyle karşılaşan herkesi çok etkilemiş olan çarpıcı vukufu ve geniş tefekkürü birçok farklı alana yaptığı etkiyi açıklamaya yardımcı olabilir. Bu kitaptaki bazı bölümler Schmitt'in çeşitli çalışma alanlarındaki üretimini konu ediyor ve hepsi düşünürün ilgi alanının genişliği ve kültür bilgisinin derinliği konusunda mutabık kalıyor. Tartışmaların çoğunun temel konusu olan siyaset teorisinden jeopolitiğe (Jean-François Kervégan'ın yazısında inceleniyor) ve hukuk bilimine (Agostino Carrino tarafından ele alınıyor) uzanan birçok alanda Schmitt'in modern siyasi durumumuzu anlama yolundaki katkısı yadsınamaz. Sorduğu sorular, bütün rahatsız edicilikleriyle, sözde huzura kavuşmuş dünyamıza musallat olmayı sürdürüyor.

Bu makale derlemesinin amaçlarından biri Schmitt'in bir kuramcı olarak önemini ve bu yüzyılın entelektüel yaşamındaki merkezî konumunu ikrar etmektir. Bazı bölümler, aralarında Karl Marx (Jorge Dotti), Max Weber (Catherine Colliot-Thélène), Hermann Heller (David Dyzenhaus) ve Max Adler (Grigoris Ananiadis) gibi yazarların bulunduğu bir grup düşünürle kurulabilecek çoklu bağlantıları inceleyerek, Schmitt'in ilgi alanının genişliğini ve birçok tartışma için olmazsa olmaz bir referans noktası olduğu gerçeğini açıkça gösteriyor. Bununla birlikte, Schmitt'in geliştirdiği anayasal yaklaşım, çok geniş bir alanda etkili olmuştur ve Ulrich Preuss'un da gösterdiği gibi, 1945'ten sonra akademiden menedilmiş olmasına rağmen, bu etki sadece savaş sonrası Almanya'sıyla da sınırlı değildir.

Schmitt'in gitgide daha tanınır hale gelmesine akademik niteliği tartışmalı tepkiler verenlerin farklı saiklerle hareket ettiği açıktır. Kuşkusuz Schmitt, liberallerin duymaktan hoşlanmayacağı sözler sarf eder; fakat Preuss'un da iddia ettiği üzere, bu sözlerin uyandırdığı tiksiniye duygusu, muhtemelen arkalarında yatan hakikatten kaynaklanır. Ancak, günümüzde demok-

rasiyi bekleyen görevlerle hesaplaşabilmemizin yolu, sırf dogmatik kesinliklerimizle ters düşüyor diye, rahatsız edici gözlemlerden kaçınmak olamaz. Liberalizmin kör noktasıyla yüzleşmeden, içine düştüğümüz açmazın niteliklerini kavramamız mümkün olamaz.

Dolayısıyla bu makale derlemesinin asıl hedefi, içinde bulunduğumuz durumda, Schmitt'in düşüncesinin, liberalizmin galip geldiği fikrinin yol açacağı rehabetin tehlikelerine karşı bir uyarı vazifesi görebileceğini ileri sürmektir. Schmitt'in siyasi anlama biçimi, gerçekten de baskın liberal yaklaşımın kusurlarını ortaya seriyor. Sol ile Sağ arasındaki sınırların belirsizleşmesinin ve siyaset söyleminin istikrarlı bir şekilde ahlâkileştirilmesinin, insanlığın yeni bir dünya düzenine ve kozmopolit bir demokrasiye doğru ilerleyişinin yolunu açacağına inananların hayallerini yıkması gereken bir düşünce bu.

Insancıl [*humanitarian*] retoriğin günümüzde siyasi iddiaları yerinden ettiği açıktır. Komünizmin çöküşüyle birlikte Batılı liberaller, bütün siyasi uzlaşmazlıkların ortadan kalkmış olduğunu varsayıyorlar. “Düşünümsel modernlik” safhasına ulaşıldığına göre, siyasetin yerini etik alabilir artık. “Geleneksel ötesi kimlikler”in ortaya çıkışıyla birlikte dost-düşman politikasının arkaik formlarının zayıfladığı söyleniyor. “Müzakereci” ve “diyalojik” demokrasi formlarının uluslararası düzeyde uygulanması için koşulların olgunlaştığı iddia ediliyor. Fakat Schmitt'in “siyasal” a içkin olan ihtilâflılık durumunun ortadan kaldırılamaz boyutu ve hukukun “dışındaki” siyasi alan konusundaki ısrarı, bütün bunların ne yazık ki bir hüsnükuruntudan ibaret olduğunu gösteriyor. Ayrıca, Paul Hirst'ün de belirttiği üzere, Schmitt'in “kararcılığı” [*decisionism*] liberal demokrat egemenlik teorisine öyle bir meydan okuyor ki en formal anayasal öğretilerin bile çöpe gitmesine neden oluyor. Schmitt'in liberaller arasında neden bu kadar husumet yarattığına şaşmamak lazım.

Demokratik siyasetin günümüzdeki durumuna Schmittçi bir mercekten baktığımızda, ilk olarak Schmitt tarafından ileri sürülen tarafsızlaşma ve depolitizasyon süreçlerinin ne ölçü-

de ilerlediğinin ayırına varıyoruz. En moda söylemlerden biri günümüzde artık “siyasetin sonu”nun geldiğini iddia etmiyor mu? Bu bakış açısına göre, Fransız Devrimi’nden bu yana Batı’da hâkim olan cepheleşme siyaseti döngüsü sona ermiştir. Artık var olmayan bir toplumsal çift kutupluluğa bağlı olduğu için Sol-Sağ ayrımının geçerliliği kalmamıştır. İleri sanayi toplumlarındaki halkın çoğunluğu artık orta sınıflara mensuptur. Sınıfsal kimliklerin ve çift kutuplu cepheleşme sisteminin ortadan kalkması, geleneksel siyaseti hükümsüzleştirmiştir. Uzlaşma, toplumun temel kurumlarında baskın çıkar ve herhangi bir meşru alternatifin yokluğu, bu uzlaşmaya artık meydan okunamayacağı anlamına gelir. Liberal demokratik kapitalizm, modern toplumların örgütlenme probleminin rasyonel tek çözümü olarak kendisini dayatmıştır. Meşruiyetinin sorgulanması ancak “rasyonel olmayan” unsurların devreye girmesiyle mümkündür. Dolayısıyla, Sağın ve Solun ötesinde, merkezdeki uzlaşma siyasetinin bütün eski cepheleşmeleri yerinden edeceği bir “üçüncü yol”dan başka seçenek yoktur.

Böylesi bir model, siyasalın –Schmitt’in anladığı anlamda dost-düşman ilişkilerinin– tamamen yok olduğunu ve “halk” arasında kurulan kapsayıcı bir uzlaşmanın artık mümkün hale geldiğini varsayar. Bu tarz bir uzlaşma siyaseti, liberal demokrat siyaset teorisinin “müzakereci demokrasi” adıyla önerdiği politik tarzla uyudur. Günümüzde liberaller, çıkarların müzakeresine bağlı olan “toplulaştırıcı” demokrasi modelini –ki kitlenin gelişimiyle birlikte standart uzlaşma biçimini almıştır– reddederek liberal demokratik uzlaşmanın doğasına dair farklı bir bakış açısını savunuyorlar. Basit bir *modus vivendi*nin artık yeterli olmadığını, demokratik toplumun daha güçlü bir uzlaşma formuna, tarafsızlığa dayalı ve rasyonel bir müzakereden kaynaklanan ahlâki bir uzlaşmaya ihtiyacı olduğunu ileri sürüyorlar. Bu noktada üzeri çizilen şey de yine, müzakereyle girilen rasyonel çözüm biçimlerinin hepsini imkânsızlaştıran antagonistik boyuttur. Fakat antagonizmalar teoride reddedilince ortadan kaybolmaz. Kendilerini göstermeye devam ederler; tabii artık, antagonizmaların varlığını reddeden li-

berallerce “irrasyonel olanın” feveranları biçiminde algılanmak koşuluyla zuhur etmelerine izin verilir. Liberallerin Schmittçi anlamda siyasalın ortaya çıkışının çeşitli biçimleriyle uğraşırken gösterdikleri acizlik de bundan kaynaklanıyor. Zaten bu yüzden, Slavoj Žižek’in de ısrarla iddia ettiği üzere, eğer “post-politik” hoşgörünün çıkmazlarını saptamak gibi bir niyetimiz varsa, Schmitt’e gönderme yapmak hayati bir önem kazanır. Žižek’in Schmittçi “ultra-siyaset” dediği şeyin doğasını kavramak, köktencilüğün günümüzde aldığı çeşitli biçimler aracılığıyla tekrar ortaya çıkabilecek benzeri bir siyaset tarzına karşı mücadelemizde bize yardımcı olabilir. Schmitt’in tezlerini konu alan bir tartışmanın sıcak karşılanacağı bir başka alan da devletin rolüyle ilgilidir. David Dyzenhaus’a göre, Schmitt’in, devletin dayandığı etik ilkeler hakkındaki düşünceleri –İngilizcede ilk defa bu kitapta yayımlanan “Ethic of State and Pluralistic State” (“Devlet Etiği ve Çoğulcu Devlet”) başlıklı önemli makalesinde en güçlü ifadesini bulmuştur– devletin hali hazırdaki genel itibarsızlık konumundan nasıl kurtulabileceğiyle ilgili çok ihtiyaç duyulan bir tartışmaya katkıda bulunabilir.

Bu derlemeye katkıda bulunan farklı yazarlar, Schmitt’in vurguladığı sorunların dikkatli bir şekilde incelenmesi gerektiği ve temel iddiasının –ihtilafı önemli bir siyaset kategorisi olarak kabul etme zorunluluğunun– görmezden gelinemeyeceği konusunda hemfikirler. Buna rağmen, önerdiği çözümlerin genel olarak kabul edilemez nitelikte olduğunu ve liberalizmin *tümden [in toto]* reddedilmemesi gerektiğini de düşünüyorlar. Kesin olan bir şey varsa, o da ister rasyonalist ister bireyselci bir şekilde formüle edilsin, liberalizmin, antagonizmayı tamamen ortadan kaldırmanın imkânsız olduğunu ve akıl yoluyla nihai bir uzlaşmaya varmanın olanaksızlığını kabul edemediği ölçüde sürekli eleştiriye tabi tutulması gerektiğidir. Ayrıca, toplumsal yaşamın kolektif boyutunu asli bir özellik olarak kabul edip siyasi öznelerin daima kolektif özneler olduğunu da bir türlü anlayamaması, liberalizmin demokratik siyaset üzerinde yıkıcı etkileri olması sonucunu doğurur. Fakat tanımlanmaları halinde üstesinden gelinemeyecek sorunlar değildir bunlar. Ya-

pılması gereken şey gerçek bir “siyasi liberalizmin” ne olduğunu ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktır. Rawlsçu siyasi liberalizm anlayışının aksine, “siyasal”ı ihtilaf/antagonizma boyutuyla birlikte ele alan ve toplumsal olanın her zaman hegemonik konfigürasyonlar aracılığıyla siyaset tarafından şekillendiğini kabullenen bir liberalizm olacaktır bu. İktidar ilişkilerinin asli rolünü teslim etmek, yanlış anlaşılmış bir ideal olan kendisiyle barışık demokratik toplum idealini terk etmek demektir. Demokratik uzlaşma ancak *ihtilaflı bir uzlaşma* olarak tasavvur edilebilir. Demokratik tartışma, *tek bir* rasyonel çözümün herkes tarafından kabul edilmesini amaçlayan bir müzakere değil, hasımların birbirleriyle yüzleşmesidir. Hasım kategorisi, antagonistik boyut içinde siyasalı yadsımadan liberal demokrasiyi yeniden tanımlamak için elzemdir. Hasım, bir anlamda düşmandan başkası değildir ama arada ortak bir zeminin var olduğu meşru bir düşmandır. Hasımlar birbirleriyle kavga edebilirse de buldukları konumların meşruiyetini sorgulamazlar. Liberal demokrasinin etik-politik ilkelerine ortak bir bağlılık gösterirler. Ne var ki, bu ilkelerin anlamı ve ne şekilde uygulanacağı konusunda farklı görüşlere sahiptirler ve bu anlaşmazlık, rasyonel akıl yürütmelerle çözülebilir nitelikte değildir. Zaten ilişkideki antagonizma unsuru da böyle ortaya çıkar. Böyle anlaşılınca, liberal demokratik siyaset, insan ilişkilerindeki uzlaşmazlık potansiyelini dağıtmayı amaçlayan tutarlı ama asla ke-male erdirilemeyecek bir girişim olarak görülebilir. Liberal demokratik siyaset, olası ihtilafların hasımlar arasında bir yüzleşme biçimini (agonizma) almasını sağlayacak koşullar yaratarak, düşmanlar arasındaki doğrudan bir çarpışmadan (antagonizma) kaçınmaya çalışır.

Burada tarif etmeye çalıştığım siyasi hasımlık anlayışının sadece halihazırdaki liberal düşüncede değil, Schmitt’in kendisinde de bulunmadığını vurgulamadan geçmemek lazım. Schmitt’in dost-düşman ayrımını sınırlayan temel özellik, bir yandan siyasalın ihtilafa dayalı doğasını vurgularken öte yandan bu ihtilafılığın dereceli olarak ele alınmasına müsaade etmesidir. Bu ayrım, iki tarafın birbirine tamamen karşıt oldu-

ğu ve aralarında hiçbir ortak sembolik zeminin olmadığı antagonizma kipinde gösterir kendisini. Schmitt'e göre, herhangi bir çoğulculuk –yani dostlar arasındaki meşru görüş ayrılığı– ihtimali yoktur ve ihtilaflılık durumu, demokratik birliğin dışına itilir.

Liberalizmde ise hasım pozisyonu farklı bir şekilde dışlanır. Bu ilk bakışta şaşırtıcı görünebilir. Modern çoğulcu demokrasinin belirleyici özelliği toplumun sembolik temsilinin organik bir beden üzerinden yapılması fikrinden kopması ve ihtilafı meşrulaştırması olduğuna göre, liberal bir bakış açısının ihtilaf ve karşıtlık için bir alan açması gerekmez mi? Fakat ihtilaf, ya müzakere yoluyla yönetilebilecek bir çıkar çatışmasına indirgenir –çıkarcı gruplarının oluşturduğu çoğulculuk modelinde olduğu gibi– ya da müzakereci modelde olduğu gibi, tarafsız bir görüşü benimseyen rasyonel bir müzakere aracılığıyla çözülebilir bir şey olarak tahayyül edilir. Her iki durumda da engel olunan şey, rasyonel bir çözüme ulaşma imkânına set çeken antagonistik boyutun kendisidir. Liberalizme göre muhalif, kelimenin siyasi anlamıyla bir hasım değildir. Daha ziyade, Schmitt'in de ileri sürdüğü üzere, ya bir rakip ya da bir tartışma ortağıdır. Bu yüzden de liberalizmin ancak etik ile ekonomi arasında gidip gelebileceğini ve siyasalın ayırt edici niteliğini iskalamaya mahkûm olduğunu söyler. Bu anlayışla ilgili problem de siyasal demokratik birliğin dışına hapsederek nihayetinde siyasal olumsuzlamanın farklı bir biçimine yol açmasıdır.

Öyleyse Schmitt'in meydan okumasına karşı koymak için yapılması gereken, *antagonizmanın agonizmaya dönüşmesini* sağlayacak yollar bulmaktır. Halk egemenliğinin demokratik mantığıyla bireysel hakların liberal mantığı arasındaki gerilimi kabul etmek gerekiyor ki siyasi birliğin temelini ortadan kaldırmayacak bir şekilde müzakere edilebilsin bu gerilim. *Ihtilaflı çoğulculuğa* yer açan bir demokratik ortaklık tarzı nasıl tasavvur edilebilir? Kimliklerin gitgide daha fazla parçaya bölündüğü ve ihtilaflılığın yepyeni formlarda durmadan çoğaldığı günümüz liberal demokrat toplumlarını bekleyen temel görevlerden biri kesinlikle budur.